

“ ‘KARŞI’LAMA ”

Sözcük Sayısı: 3992

Araştırma Konusu: Yekta Kopan’ın “Bir de Baktım Yoksun” adlı yapıtında yer alan öykülerde “yabancılaşma” izleğinin işlenmesinde figür yaratma işlevinin nasıl sunulduğunun incelenmesi

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	2
I.BİREYİN KENDİNE YABANCILAŞMASI: <i>YEKTA, YEKTA'YA 'KARŞI'</i>	4
I.A.BİREYİN TENİNE YABANCILAŞMASI: <i>YEKTA BEDENİNE 'KARŞI'</i> ...	4
I.B.BİREYİN TİNİNE YABANCILAŞMASI: <i>YEKTA RUHUNA 'KARŞI'</i>	6
II.BİREYİN TOPLUMA YABANCILAŞMASI: <i>YEKTA, TOPLUMA 'KARŞI'</i>	8
II.A.BİREYİN AİLESİNE YABANCILAŞMASI: <i>YEKTA AİLEYE 'KARŞI'</i>	9
II.A.i.BİREYİN EVLAT OLMAYA YABANCILAŞMASI: <i>YEKTA BABASINA 'KARŞI'</i>	10
II.A.ii.BİREYİN EBEVEYN OLMAYA YABANCILAŞMASI: <i>YEKTA BABALIĞA 'KARŞI'</i>	11
II.A.iii.BİREYİN AİLE OLMAYA YABANCILAŞMASI: <i>YEKTA EŞİNE 'KARŞI'</i>	11
II.B.BİREYİN TOPLUMDAKİ DİĞER BİREYLERE YABANCILAŞMASI: <i>YEKTA KADINLARA 'KARŞI'</i>	13
III.BİREYİN YAŞAMA YABANCILAŞMASI: <i>YEKTA YAZMAYA 'KARŞI'</i>	15
SONUÇ	18
KAYNAKÇA	19

Araştırma Sorusu: Yekta Kopan'ın “Bir de Baktım Yoksun” adlı yapıtında yer alan öykülerde “yabancılaşma” izleğinin işlenmesinde figür yaratma işlevi nasıl sunulmuştur?

GİRİŞ

İnsan üzerine bir yaklaşım geliştirmenin zor tarafı; insanların hepsini aynı tümcede tanımlayamama, genelleme yapamamalarıdır. Tümceler kastedebileceği imkanlar kadar insan tipi mevcutken, bir o kadar da bu genellemelere uymayan insanlar da vardır ancak bütün bir eğilimden, hayatın gidiş yönü konusunda yorum yapmak mümkün olabilir; bu yorumun bile işleyemediği, genellemelerin veya özel durumların ulaşamadığı bireyler ise hem sosyal yapılanmaya hem de kendi benliklerine yabancılaşmıştır. Yekta Kopan'ın “Bir de Baktım Yoksun” adlı yapıtında yer alan öykülerde de “yabancılaşması” kavramı yoluyla bir öykü kişinin birbiriyle bağlantılı öykülerle ve anlatıcı-yazar kimliğiyle kendini tanıma, yabancılaştıkça tanıdık olduğunu anlama yolculuğu anlatılmaktadır.

Yekta Kopan'ın “Bir de Baktım Yoksun” adlı yapıtında, *Sarmaşık*, *Portobello 22*, *Kırmızı*, *Battaniye*, *Kertenkele* ve *İyi Uykular* adlı altı öykü bulunmaktadır. Kitabın ilk öyküsü *Sarmaşık*'ta, odak figür Yekta'nın kayıp bir kediyi arayışı üzerine terk edilmiş hatıralarla dolu bir eve gitmesi ve orada, kaybettiği babasıyla karşılaşması ve içmonologlarla bir iç çözümlemenin başlamış olması, bununla aslında bir ‘kendini arayış’ olgusuna başlangıç yapılması söz konusudur. İkinci öykü *Portobello 22* ise, Yekta'nın ölen babasının hayalini gerçekleştirmek üzere Londra'daki bir parkta babasının ona önerdiği bir kitabı okurken yanına gelen adaşı ‘Yekta’ya karşı ilgisi konu edilmiştir. Üçüncü öykü *Kırmızı*'da, iki arkadaş, Hopper çizimini ortaya çıkarmak için İstanbul'da eğlenceli bir yolculuğa çıkmaktadır. Tarih ve sanatın iç içe geçtiği, zengin içerikli bir öyküdür. Dördüncü öykü olan *Battaniye*'de, bir ailenin yemeğe çıkması sonucu babanın kızıyla ilgili bilip bilmediklerinin ortaya çıkışı,

yabancılaşma ve baba-kız ilişkisinden bahsedilmiştir. Beşinci öykü de, *Kertenkele*, kaza mı cinayet mi olduğu anlaşılmayan bir belirsizliğin, evcil hayvan dükkanında gördüğü bir kertenkele sayesinde vicdan azabıyla yüzleşmesini anlatmıştır. Yapıtın son öyküsü *İyi Uykular*'da babasının ölümü sonucu yıkılan bir adamın ona karşı beslediği duygular, söyleyemedikleri ve söyledikleri, itiraflar ve yüzleşme söz konusudur. Uykuya dalamayan bir adamın söyleyemediği bütün bu şeyleri yazıya dökerek 'içini rahatlatıp' huzurla uyumasını ele almıştır.

Yapıtta yer alan öykülerde, bireyin kendi kimliğini arayışı ve iç çatışmaları ön plana çıkan temaların başında gelmektedir. Öyküler adeta yabancılaştıkça kendine yaklaşan bir adamın yaşam öyküleridir. Öyküler aracılığıyla her şeye 'karşı' olan, yani yabancılaşan bir adamın serüveni yansıtılmış; aynı zamanda bireysel sorunsallardan ve arayışlardan yola çıkılarak toplumsal eleştirilere de yer verilmiştir. Bu aydın yabancılaşmasının bir örneği olarak, kendini yazarak var eden öykü kişisi, bitmek bilmeyen bir benlik arayışı döngüsündedir. Yaşamı bir var oluş deneyimi olarak karşılayan bu öykü kişisi, yaşantılarını dışarıdan izlercesine yabancı ve yaşamın kendisine uzaktır. Bu uzaklaşma yazdıkça yakınlaşılana, yazdıkça varolunan bir serüvendir.

I. BİREYİN KENDİNE YABANCILAŞMASI: *YEKTA, YEKTA'YA KARŞI*

Bir insanın kendi olduğuyula olmak istediği arasında kalıp kendi kalamaması; diğer yandan istediği birey olamaması, yabancılaşma olgusunu ortaya çıkarmaktadır. Yabancılaşma sorunsalı 21. yüzyılın bireysel iç çatışmalarının başında gelmektedir. Birey içinde bulunduğu toplumun bir parçası olamayışından dolayı hem sosyal yapılanmadan hem de kendi benliğinden uzaklaşır ve kendini soyutlar. Bu yabancılaşmada karşısına ilk çıkan kendisidir. Birey kendini tanıyamaz bir durumun içine düşer. Yekta Kopan'ın “Bir de Baktım Yoksun” adlı yapıtında yer alan öykülerde de odak öykü kişisi Yekta aracılığıyla yabancılaşma izleği bu bireyin kişiliğinin çeşitli katmanları doğrultusunda işlenmektedir. Yekta'nın kendine ve diğer kendine yani olduğu ve olmak istediği kişiye karşı olan duruşu onu bir kaybolma ve kabullenememe döngüsü içine hapsetmektedir. Kendi kimliğini cinsiyet, meslek, yetenek ve başarıları açısından kabul edememe ama aynı zamanda aslen kendi olarak hissettiği kişi de olamama problemi yapıttaki öykülerin bütününde hem bir engel hem de bazen kendine yakınlaşmasında hızlandırıcı bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Yekta, ne tensel ne de tinsel benliğine kendini ait hissetmektedir, bu yabancılaşması hem kendine karşı hem topluma karşı son derece eleştirel ve öfkeli bir tutumu da beraberinde getirmektedir.

I. A. BİREYİN TENİNE YABANCILAŞMASI: *YEKTA BEDENİNE 'KARŞI'*

Dış görünüş ve fiziksel özellikler bireyin yaşamı süresince konfor ve memnuniyet içinde yaşadığı bir yuva olabilecekken, kişi bedenine karşı yabancı ve aidiyetsizse bedeni onu hapseden bir hücre durumuna da gelebilmektedir. Bireyin kendiyle barışık olabilmesinde kritik bir konuma sahip olan fiziksel beklenti ve idealler toplumun bireyi algılayışında da bireyin kendini algılayışı kadar önemli bir rol oynamaktadır. Yekta Kopan'ın “Bir de Baktım Yoksun” adlı yapıtında yer alan öykülerde odak öykü kişisi Yekta'nın hayatını sürdürdüğü bedenle yaşadığı çatışmalar, ruhsal çıkmazlarına yansımaktadır. Yekta'nın tensel özellikleri ve

görünüŖü yapıtın bütününde yer alan tüm öykülerde söz konusu olmamaktadır. Bu durum genel yoğun betimlemeler ve detaylı imgelerle öyle bir tezat içindedir ki, yapıtın çeŖitli noktalarında Yekta'nın bilincinden akıp gidenler ona maddesel varlığını sorgulatmaktadır. Bu aktarım ve onun dıŖ görünüşüne değinilmeyiŖi romanın bütününde çeŖitli karıŖıklık ve anlaŖılmazlıklar yaratarak, okuyucu için aralanmıŖ kapılar bırakmaktadır. Tensel betimlemeden uzaklaŖılarak Yekta'nın anlaŖılma ve empati potansiyelini arttırılmıŖtır. Yekta olan bedeninden memnun değildir, ama bu memnuniyetsizlik fiziksel bir görünümünden çok cinsiyet kabulü veya reddi noktasına ulaŖmaktadır. Tüm öykülerde olmak istediği kiŖiye dair ve karŖı cinse bakıŖına ve babasıyla iliŖkisine dair yaklaŖımlarında iç çatıŖmalar vardır.

Yekta'nın öyküler arası yaŖı deđiŖmektedir. Romanın bütününde kronolojik sıralamadaki bozulmalar ve zaman kavramının göreceliliği zaman algısının üstünde bir varoluŖu ve hissedii anlatmaya çalıŖmaktadır. Onun olgunlaŖma sürecini düzensiz bir akıŖta sunmak için tercih edilen bu kullanım oluŖma sürecinden çok oluŖumun kendisine dikkat çekmek içindir. Yekta yaŖ olarak okuyuculara yirmilerinin sonu kırklarının baŖları arasında hissettirilmiŖtir. Bu yaŖlar, insan hayatında belli Ŗeylere açıklık getirdiği, keskinleŖtiđi, gerekli bir hal aldığı yaŖlardır. Otuzlu yaŖlar bireyin kendini ve buna bağlı olarak çevresini tanımaya baŖladıđı ve anlamlandırdığı dönemlerdir. Bu durumla Yekta'nın kayboluŖu ve iç çatıŖmalardan oluŖan duygu ve düşünce dünyası çeliŖmektedir.

Yapıtın bütününde öykü kiŖisinin tensel kimliğinin betimlemelerinden kaçınmasının aksine, yapıtta çoğu kadın yan figür detaylı bir biçimde okuyucuya yansıtılmıŖtır. Bunun nedeni Yekta'nın idealindeki halini bu kadınlar üzerinden aktarmayı ve bu kadınları eleŖtirerek aslında olmayı istediğini, vermeyi amaçlamasıdır. Yapıtta yer alan öykülerin geneline hakim olan, Yekta'nın hayata karŖı olumsuz tutumu teniyle, yani kendi bendeniyle barıŖık olamaması ve buna bağlı olarak dıŖ dünyaya karŖı da düşmanca bir yaklaŖım sergilemesinden kaynaklanmaktadır. Bedeni onun için adeta bir hapis olmuŖtur ve parmaklıkların ardından dıŖ

dünyayı izlemekte, orada gördüğü idealleri eleştirerek kendini avutmaktadır. Yekta'nın bedeniyle ve cinsiyetiyle kendi benliğini bağdaştıramaması, hem bedeninde hem de toplumsal sistemde özellikle de babasıyla ilişkisinde erkekliğinin içinde kapana kısılmış olması; onu hem kendi bedeninde hem de kendi aklında bir mahkum haline getirmiş ve kendiyile karşı karşıya bırakmıştır.

I.B.BİREYİN TİNİNE YABANCILAŞMASI: *YEKTA RUHUNA 'KARŞI'*

Bireyin hayatta kendini kaybetmiş olarak hisseceği durum; olduğu kişiden, kendi varlığından memnun olmadığı zamandır; çünkü hayatın bireye bahsettiği tek bir şans, kaçınılmaz olan tek bir olasılık vardır. Eğer birey bu senaryodan başka bir tanesinin peşinde koşmayı tercih ederse, sonsuz ve imkânsız bir kovalamacanın içinden çıkamaz; her şeye başta kendisine, kendi ruhuna, kendi duygularına yabancılaşır. Yekta Kopan'ın “Bir de Baktım Yoksun” adlı yapıtında yer alan öykülerde de yabancılaşma izleği süregelen bir olgu olarak statik bir duruma gelmiş ve buna bağlı olarak öykü kişisi Yekta, kendine düşmanlaşan kendi ruhuna, duygularına yabancılaşmaktan sakınamamıştır. Yazar bu yönüyle yapıtına 21. yüzyılın en güncel ve bir o kadar da popüler düşünsel sınırlamaları, iç çatışma problemi ve bireysel kayboluş sorusu gibi revaçta ve gündelik olguları sokmuştur.

Yapıtın bütünündeki öykülerde odak figür olarak okura sunulmuş olan Yekta, öykülerin tamamında sabit konumdaki tek figürdür. Bu anlatımdaki tek-seslilik, birden fazla öyküden oluşan bu yapıtta onun üzerinden anlatımsal bir birliktelik sağlanarak verilmiş ve öykülerin tamamını bütünsel hale getirmiştir. Odak figüre verilen ad her ne kadar yazarın kendi isminden yola çıkılmış olsa da hem eril hem dişil olan bu isim seçimi odak figüre evrensel bir bakış açısı katarak yek olma yani teklik özelliği vermiş ve bu karakterin fazla özelleşmesini de engellemiştir. Yekta kelimesinin anlamının ‘kendine özgü, eşsiz’ olması da bu bireysel görüşlerin bütününün ana figürün şahsına münhasır yaklaşımları olduğunu vurgular niteliktedir

fakat isminin “tek” anlamına gelişi bir çeşit ironiyi de öne sürmektedir. Bunun nedeni odak figür Yekta'nın çoklu kişilik özellikleriyle yapıtta yaratılması durumudur. Kendi olmaktan başka bir seçeneği olmayan bu öykü kişisi, kendinden başka her şey olmak istemektedir; tek olmak istemediği hal, içinde bulunduğu halde: *“Hayalle gerçek arasındaki köprüde yaşamaktan yorulmuş bedenimin dinlenmesi, aklımın yolunu belirlemesi için ilk adımı atmalyım artık.”* (Kopan,74) Bu hoşnutsuzluğun kaçınılmaz bir sonucu olarak da etrafındakilere, dış dünyaya karşı asla inmeyen bir savunma mekanizması geliştirmiştir. İç çatışmalarında bir türlü kurtulamayan, karşılaştığı ve kısıtlanmaları gereğinden fazla inceleyip analiz eden bu figür; iç sıkıntılarını dış sıkıntılar haline getirmiş ve sosyal hayatta kendine iletişimsel limitler dayatmıştır ve her şeyiyle kabul de görmek istemektedir.

Yekta duygu ve düşüncelerini dışavurum konusunda çeşitli durumlarda zorlansa da bütünüyle duygusal bir figürdür. Eski eşinin mektuplarını okuması, babasının hayalini gerçekleştirmesi veya bir kabanın rengine sayfalar dolusu anlam yüklemiş olması bu dışavurum isteğini kanıtlar niteliktedir fakat Yekta bu duygusallığını dış dünyaya ve kendisini çevreleyen insanlara yansıtmakta güçlük çekmektedir. Yapıtın çoğunluğunda iç monologlar kullanarak, bilinçakışıyla öyküler arası bütünlüğe ulaşan yazar, Yekta'yı sosyal yeteneklerini dışavurumunu kısıtlayarak kapana kısırmıştır. Bu hapsoluş da Yekta'yı karşılıklı ilişkilerde zayıf, ailesi ve sevdikleriyle iletişimindeki yetersizlikten dolayı sosyal sorunları olan bir birey haline getirmektedir. Duygusal bir kişiliğe sahip Yekta düşünce ve duygu dünyası, iç monologlarla aktarılmıştır. Dış dünyaya kapalı bir perspektif sergileyen figürün bazı yan figürlerle ilgili eleştiri ve görüşleri de içmonolog aracılığıyla sunulmaktadır: *“Okan bende imlik bunalımı yaratıyor: Oğlu muyum, abisi mi, patronu mu?”* (Kopan, 132) Bilinçakışı tekniği, içmonologla beraber kullanılmıştır. Bu yazınsal teknik özellikle betimleme yaparken de yapıtta sıkça kullanılmaktadır. Yazarın yaşamındaki diğer figür ve olgulara karşı üçüncü tekil şahıs bakış açısı onu toplumun geri kalanından ayıran unsurlardan biri olarak yapıttaki

öykülerde geçmektedir. Sanatçı özelliğinin ön plana çıkmasında da önemli bir unsur olan bu anlatım tekniği odak figürün sıradan varlıklardan ilham alması durumunda da ortaya çıkmaktadır.

Yapıtta yer alan tüm öykülerde geriyedönüş tekniği, öykülerin tamamında kullanılmıştır. Bu anlatım tekniği okuyucuya ana figürün geçmişi hakkında detaylar sunmaktadır, bu sayede Yekta'nın öyküdeki hal ve tavırlarıyla geçmişteki deneyimleri arasında bağlantı kurmak kolaylaşır. Aynı zamanda, karakterin yazarının kendi yaşamına da gönderme yaptığı yazarlıkta çıktığı basamakları ve deneyimlerini de paylaştığını gözler önüne serilmektedir. Yekta'nın çocukluğunda başarılı bir evlilik örneğine ilk elden tanık olmayışı benzer sorunlar ile kendi evliliğinde de karşılaşmasını beraberinde getirmektedir. İçki sigara benzeri motiflerle beraber kullanılan Yekta'nın duygu dünyası da bu motiflerle paralel şekillenmiştir. Her öyküde bu tip olumsuz sembollere öyküdeki düğüm noktasından önce yer verilmektedir. *Portabello 22* adlı öyküsünde Kadın Yekta'yla kırılma noktası öncesinde veya *Battaniye*'de annenin ölümünden önce ailece içilen rakıyla önemli değişimleri ve hazan içerikli durumları basit bir yaklaşım olan alkolle bağdaştırarak, bu tip ilkel ihtiyaçları ön plana çıkarmış, duygunun ve duygusallığın insani yanını yansıtmıştır.

II. BİREYİN TOPLUMA YABANCILAŞMASI: YEKTA, TOPLUMA 'KARŞI'

İnsanın varoluşu boyunca, içinde yaşadığı toplumunun etkileri kişinin bireysel gelişiminde yadsınamaz ölçüdeki önemini korumuştur. İnsanlığı belli kalıplara sokan, onları çeşitli olgular altında etiketleyen toplumsal yargılar, sosyal yapılanmanın ve kaçınılmaz hiyerarşik düzenin ayrıştırılamaz bir parçası konumundadır. Bu tip dayatmalar, daha radikal ideolojik yapıların altında kalan kesimi marjinalleşmeye ve dışlanmaya itmektedir. Bu marjinalleşmeyi seçmeyen radikal bir kesimse değişime uğramak, hatta uğratılmak zorundadır. Bu çeşit totaliter dayatmaların altında toplumun bir parçası olabilme uğruna benliği dışında hissetmeye zorlananlar ne kendileri olabilir ne de bir başkası. Yekta Kopan'ın

“Bir de Baktım Yoksun” adlı yapıtında yer alan öykülerde de, Yekta’nın kendine ve “diğer kendine” , yani olduğu ve aslında olmak istediği kişiye karşı duruşu; kendi gibi hissedememesiyle beraber, idealindeki birey olamayışı yansıtılmaktadır. Öykü kişisinin kimlik bunalımında aile yaşantısı ve babasının önemi keskin olmakla beraber; Yekta’nın cinsel kimliğiyle yaşadığı iç çatışma da bu kayboluş üzerinde bir faktördür. Bunların karşısında bir toplum içinde yaşayan odak figür, iç çatışmalar yaşamaktadır. Bir yandan kabul görme isteği bir yandan kendi olma isteği toplumun normları içinde bulunamama her şeyi daha da zorlaştırmakta ve bireyin yabancılaşma duygusunu pekiştirmektedir.

II. A. BİREYİN AİLESİNE YABANCILAŞMASI: *YEKTA AİLEYE ‘KARŞI’*

Aile bir toplumun en küçük birimi olarak tanımlandığında “baba” bu birimin, özellikle de erkek çocukları için, en temel yapı taşıdır. ‘Baba’ olgusu, bir bireyin var oluş nedenlerinin tam olarak yarısını oluşturmakla beraber, eksikliği veya var olsa da işlevsel olmaması, birey için çeşitli toplumsal sıkıntıları beraberinde getirmektedir. Babanın özellikle erkek çocuğun gelişiminde, duygu ve düşünce dünyasının oluşumunda tuttuğu yer, göz ardı edilemeyecek bir öneme sahiptir. Oğul babayı örnek alarak kendini var eder, burada baba-oğul ilişkisinin sekteye uğraması, var oluşun sekteye uğramasına neden olarak bireyin kendine, yaşama özellikle de toplumuna yabancılaşmasında en temel basamağın oluşmasına etki eder. Yekta Kopan’ın “Bir de Baktım Yoksun” adlı yapıtında yer alan öykülerde de Yekta’nın aslında tüm öyküler boyunca babasıyla ilişkisine şahit olunur. Yekta’nın babasıyla olan ilişkisi ve babasının tavırlarına karşı duruşu, düşünüşü, biçimlenişi; hayata karşı duruşuna da derin gölgeler düşürmektedir. Bu gölge de kendi ebeveynliğinden başlayıp kendi ailesini kurmaya kadar geniş bir yelpazede sorun oluşturur.

II.A.i.BİREYİN EVLAT OLMAYA YABANCILAŞMASI: *YEKTA BABASINA 'KARŞI'*

Yekta Kopan'ın “Bir de Baktım Yoksun” adlı yapıtında yer alan öykülerde öykü kişinin babasının evladı olmasına karşı yaklaşımı, hem babasına karşı hem de babasının yanında duruşunu bir iç çatışmaya dönüştürmesi işlenmektedir.

Yapıtın bütününde yer alan öykülerde okuyucuya yansıtılmış olan önemli öğelerden biri, babasının Yekta'nın mesleğinde ve bunun da ötesinde, hayatının tümüne yayılmış olan bakış açısı üzerindeki yadsınamaz etkisidir. Baba figürü bedenen sadece ilk öyküde okuyucu karşısına sunulmuş olsa da her öyküde bahsi geçmesinden dolayı, Yekta'nın hayatında önemli izler bırakan biridir. İdealize edilmiş baba imajının yaratılmaması, onun babasının hayatında ölümünden sonra bile oldukça etkin olması hala biçimlenmekte olan yaşamının temelidir.

Yekta'nın babası, ilk öykü *Sarmaşık*'ta görünür, öykü boyunca çoğu diyalogda argo içerikli ve küfürlü konuşmaktadır, buradan yansıyan öfke aslında Yekta'nın hissettiğidir ya da ona hayatı boyunca sunulan bu yaşam biçimidir. Yekta'ya göre, gençliğinde daha “şiiirli/şekerli” bir dil kullanmayı tercih eden bir kişidir: “*Oğlunu uzağa savuramayacak kadar güçsüz dallarıyla Bir örnek acılar Ormanı'nın yazmaya âşık ağacı, babam.*” (Kopan, 38) Yekta'nın bu küfür ve argoyla çakışan yaşam biçimi, yapıtın bütününde göze çarpan kibar ve kısıtlanmış derecede sansürlenmiş dili, soyaçekime karşı temkinli yaklaşımının altını çizen unsurlardan biridir. Her ne kadar babasına eleştirel bir yaklaşım sergilese de öykü kişisi babası için aynı zamanda büyük bir sevgi ve özlem beslemektedir. Öyle ki babasının vasiyeti uğruna Londra'ya gidip yazarların izinden gitmiş, kendisi de tıpkı babası gibi bir sanatçı olmuştur.

II.A.ii.BİREYİN EBEVEYN OLMAYA YABANCILAŞMASI: *YEKTA BABALIĞA 'KARŞI'*

Yekta Kopan'ın "Bir de Baktım Yoksun" adlı yapıtında yer alan öykülerde odak figür Yekta'nın kızı olan Ezgi figürü, yapıtın bütününde Yekta'nın ulaşamadığı, çözemediği, kapalı kapılar ardında kalan sayılı figürden biridir. Bu, Türk toplumunda baba-kız iletişimsizliğinin altını çizen bir unsur olarak da göze çarpmaktadır. Her ne kadar modern bir aile imajı çizilmek hedeflenmiş olsa da *Battaniye* adlı öykünün bütününde aile kavramındaki kısıtlamalar ve çizilmiş sınırlar anne ve Ezgi figürleri üzerinden ön plana çıkarılmıştır: "*Kızımın bir sevgilisi var mı acaba?... Kızım hiç öpülmüş müdür?*" (Kopan, 113) Ayrıca, Ezgi figürünün yaratma işlevi *Battaniye* bölümünde anne figürüyle bir kontrast yaratma çabasıdır. Eski ve yeni neslin çatışması ve ayrışması durumu Yekta'nın hayatındaki önemli kadın figürlerle özdeşleştirilmiştir. Anne figürünün kendini ifade edemeyiş sıkıntısı ve buna bağlı olarak vücut diline başvuru, Ezgi'nin göze çarpan sosyal yetenekleri ve çarpıcı iletişim becerileriyle bir çelişki içerisinde sunulmuştur. Buna bağlı olarak, ana figür Yekta farklı nedenlerden ötürü olsa da hem annesi hem de kızı için endişe duymaktadır.

II.A.iii.BİREYİN AİLE OLMAYA YABANCILAŞMASI: *YEKTA EŞİNE 'KARŞI'*

Yekta Kopan'ın "Bir de Baktım Yoksun" adlı yapıtında yer alan öykülerin büyük çoğunluğunda Yekta'nın aile üyelerinden söz edilmektedir. *Sarmaşık* ve *Battaniye* öyküleri tamamen aile geçmişi bağlamında kurulmuş öykülerdir. Bu öyküler dışında, *Portabello 22* veya *Kertenkele*'de bile aile üyeleri daha farklı kavramlarla olay örgüsüne bağlanmışlardır.

Her iki figür de hayatında ön planda buldukları evliliklerinde başarı gösterememiştir, bunun yanı sıra sosyal ilişkilerine olan bakış açıları da kendilerini edebiyat ve kurguya verişlerinden okuyucuya belli edilmekte, idealist kişiliklerini ve tatmin duygusundan uzaklıklarının altını çizmektedir. Bu durum Yekta'nın çocukluğu süresince babasından

etkilenmesinden ve onu idol almasından kaynaklanmaktadır. Aynı zamanda babanın eşiyle olan düzensiz ve tutarsız ilişkisi de Yekta'nın duygu dünyasını geleceğe yönelik olumsuz etkileyen faktörlerden biridir: “*Kimse mutlu değildi oğlum.*” (Kopan, 34) Anne-baba arasındaki mesafe ve uzlaşmadan uzak tutum, Yekta'yı da hayatındaki kadınlara karşı adım atmaktan kaçınır hale getirmiştir. Ayrıca babası da duygularını dışa vurmakta ve kendini çeşitli durumlarda ifade etmekte zorluk çekmektedir. Bu anlaşamamanın, dili kullanmalarındaki ustalıklarından veya sosyal yetilerindeki eksikliklerinden değil; toplumda kendi bakış açılarıyla aynı pencereyi paylaşan başka bireyleri bulamamalarından kaynaklanmaktadır. Bu anlaşmazlık da beraberinde, kabalığı ve keskinliği getirmiş, Yekta'nın çocukluğunu bir labirente çevirmiştir: “*Utanmadan, korkmadan seveceksen sev. Yok, böyle bağıırıp çağırarak iktidar kurmayı düşünüyorsan ben hemen çekip gidiyorum.*” (Kopan, 27) Tüm öykülere bu iletişim eksikliğinin hâkim olması, figürlerin okumuş, görmüş geçirmiş bireyler olmasıyla tezatlık içinde olup; toplumdaki aydın kesime ve baba-çocuk ilişkisindeki mesafeye eleştirel bir yaklaşımı da yansıtmaktadır.

Yekta'nın annesi, öykülerin ilkinde aktarılıyor olsa da **Battaniye**'de ölmeden önceki zamanları yansıtılmıştır. Bu karakterin çevresine ve çevresindekilere yaklaşımı, yapıtın bütününde Yekta'nın davranışlarında da bir gölge gibi gözlemlenebilmektedir. Annenin kendini ifade etmek için kullandığı beden dili, fakat bir o kadar da kendi kelimeleri tarafında sınırlanıp kapana kısılmışlığı; onun yetişkinliğinde kendini ifade edişini ve sosyal yeteneklerini de derinden etkiler. Yaşlandıkça çocuklaşan ve küçülen bu figür, Yekta'nın geçmişini ve geçmişinde yaptığı toy kararları temsil etmektedir.

II.B.BİREYİN TOPLUMDAKİ DİĞER BİREYLERE YABANCILAŞMASI: *YEKTA KADINLARA 'KARŞI'*

Kadın çoğu kültürde bereketi, üretkenliği ve şansı temsil etmektedir. Her ne kadar tarih süresince çeşitli toplumsal sorunsallarla karşılaşmış olsa da kadın güçlü ve bağımsızdır. Yekta Kopan'ın “Bir de Baktım Yoksun” adlı yapıtında yer alan öykülerde de öykü kişinin iç çatışmaları ve cinsel kimlik arayışı, yapıttaki öykülerde yansıtılan kadın resmi aracılığıyla aktarılmaktadır. Yekta Kopan öykülerinde okura önemsiz olarak yansıtılan ama her birinin bir başka perde araladığı yan figürleyle ve onların tek satırla aktarılan önemleriyle, toplumun çatlaklarından verilmek istenen ana düşünceyi yansıtmaktadır. Bu figüran karakterlerin birçoğunun kadın figürler oluşu, öykü kişinin benlik arayışındaki cinsiyet kavramındaki çatışmaya yönelik bir motiftir.

Öykü kişinin *Portabello 22* öyküsünde, Londra uzamında tanıştığı figür uzamın kendisiyle de bağdaştırılmaktadır. Hem uzam hem de figür özgür bir tutum sergiliyor olsa da bir o kadar da ‘yabancıdırlar’. Londra’yı daraltarak özelleştirmek gerekirse, Yekta'nın dünyaca ünlü yazarların evlerini okuma yeri olarak seçmesinin nedeni hem ilham kaynağı bulma hem kendi kimliğini keşfetme çabası olarak yansıtılmasında önemli rol oynamaktadır. Bu uzamla beraber gelen ve bu uzamın vücut bulmuş hali olan *kadın Yekta figürü* de bütün bu yaklaşımlara ve özelliklere sahiptir. Genç olmasına rağmen alternatif bir bakış açısına ve kendine özgü entelektüel bir yaklaşıma sahiptir. Bu Yekta kadındır, odak figür Yekta'nın elde edemediği, sahip olmadığı her şeyi temsil etmektedir. Bu nedenle öykünün başlarında *kadın Yekta ile* ilk tanışmalarında ona ilgi gösteren Yekta, öykünün süregelen kısımlarında ondan irrite olmaya ve toyluğu ile kararsızlığı nedeniyle onu eleştirmektedir. Kendi için yapamadığı eleştirileri *kadın Yekta* üzerinden işlemektedir. Bu öykünün başında verilen T.S. Elliot'un “*Ve bulunduğun yer*

bulunmadığın yerdir."¹ dizesi de Yekta'nın olmak istediği yerde olmadığı kendi belğine ait olamayışını öykünün ana figüranı *kadın Yekta*'yla birleştirmektedir. Buna bağlı olarak, Kopan'ın *Portabello 22*'de neredeyse her paragrafta bir yazara ve ünlü eserlere atıfta bulunulması ve sıkça alıntılara yer verilmesi, Yekta'nın *kadın Yekta* karşısında kendini kanıtlama ve entelektüelliğini ön plana çıkarma çabasını gözler önüne sermektedir. Ayrıca, *kadın Yekta* karakteri Yekta'nın kadın olgusuna ilk yaklaşımı olarak yapıttaki öykülerde sunulmuştur. Bu figürün genç ve deneyimsiz oluşu bu durumla bağdaştırılabilir.

Kırmızı öyküsünün odak figürü olan Ayfer'se, öykü kişinin kadınlara bakış açısıyla ilgili ikinci bir ipucu niteliğindedir. Bu karakter, *kadın Yekta*'nın olgunlaşmış, büyümüş bir başka formu olarak nitelendirilebilir. Aynı zamanda tıpkı Londra uzamı ve *kadın Yekta* arasında kurulmuş uzam ve figür özdeşleştirilmesinde görüldüğü gibi, Ayfer ve İstanbul arasında da bir bağ söz konusudur. Her iki unsur da dinamik ve dominant olarak adlandırılabilir: "*Tez canlıdır... Hastayken bile mızızlanmaz.*" (Kopan, 77) Odak figür ve Ayfer figürü arasında da aydın kesimin 21. yüzyılda mesafeli fakat bir o kadar da insanî bir biçimde içten olarak adlandırılacak, modern dünyanın ideal ilişkilerine örnek bir başkası süregelmektedir. Ayfer'in bağımsız, şen şakrak modern kadın profili kalıplarına uydurulması; Yekta ile konuşmaları ve iletişimlerinde baskın rolü üstlenmiş olması öyküde kadına yaklaşımda bir basamak atlatmıştır. Aynı öyküde kısaca okuyucuya sunulan "kuruyemişçi figürü" de aydın ve halk kontrastının altını çizmek için içeriğe katılmış bir öge konumundadır. Genel olarak "kuruyemişçi"nin tensel özellikleri ön planda tutularak yapılan betimleme sonucunda çeşitli çıkarımlara ulaşılmış, bakımsızlığı ve "*sarı-siyah dişleri*" toplumsal statüsünün altını çizen unsurlardan bazıları olarak sunulmuştur.

---

¹ "And where you are is where you are not." East Coker (T.S. Eliot'un 'Dört Kuartet'inden ikincisi)

Kertenkele'de kısaca bahsedilmiş olan ama okura Yekta'nın duygu dünyası konusunda çeşitli ipuçları sunan bir başka "figüran"sa İstanbullu hayat kadınıdır. Bu kadının duruşu ve Yekta figürünün ona karşı yaklaşımı, bu figürü oldukça haşmetli ve heybetli bir imaj olarak ortaya koymaktadır. Bu figürün betimlemesinin detaylı yapılışı aynı bölümde ölmüş olan karısının adının da geçmesi duygusallığı ve Yekta'nın kırık kalbini ön plana çıkarmış ve buna bağlı olarak bu "hayat kadını"ni daha da materyal hale getirmiş ve onu boş bir kabuk durumuna sokmuştur.

III.BİREYİN YAŞAMA YABANCILAŞMASI: YEKTA YAZMAYA 'KARŞI'

Sanatçı, var olmayandan da olandan da yepyeni adımlar atarak yaratımlar yapar, yeniye götürür, sorgular, karşı çıkar. Yekta Kopan'ın "Bir de Baktım Yoksun" adlı yapıtında yer alan öykülerde de, bir sanatçının, bir yazarın kalemini kılıçtan daha kudretli hale getirerek hayata karşı duruşu, hayatı karşılayışı yansıtılmaktadır. Öykülerde yazarın kendi bakış açısından anlattığı altı farklı, birbirinde bağımsız öykü, odak figür Yekta'nın da yazar olarak yaratılması üzerindeki etkilerini okuyucuya yansıtmaktadır. Sanatçı ve yazarlar hayata karşı sıradan insanların aksine, daha farklı bir bakış açısıyla yaklaşır; bu durumun ön plana çıkarılabilmesi ve söz konusu yazarın gerek üslubu gerekse de yaklaşımıyla kendini toplumu geri kalanından ayırabilen anlatımı, yapıtı ilgi çekici kılan en önemli faktörlerden biri olarak nitelendirilebilir.

Yazar-anlatıcı olan Yekta Kopan, öykülerin bütününde soyadını yadsıyarak Yekta benliğine bürünmüş bir sanatçı figür olarak okura sunulmaktadır. Bu tercih, yapıtın genelinde onu Yekta Kopan kimliğinin dışında 'Yazar Yekta', 'Oğul Yekta' ve 'Baba Yekta' olarak sunulmasında önemli bir rol oynamaktadır. Yekta öykülerin hepsinde yazarlık yapmaktadır, fakat öykülerin bazılarının ya aktif yazarlık yapmadığı dönemlerde ya da gençlik dönemlerindeki amatör zamanlarında geçmektedir. Yazar olması, sanatçı ve yazar kimliğiyle desteklenen, toplumdaki konumunu ön plana çıkaran bir unsurdur; öykülerinde yazar oluşunun beraberinde getirdiği

belli özellik ve gereksinimlere ve bunların yanı sıra entelektüel izlere rastlamak mümkündür: *“Bu evle ilgili bir hikâyenin ilk cümlesi ne olurdu diye düşünüyorum.”* (Kopan, 64) Yazarın mesleğinin hayatında bıraktığı etkiler ve karşısına çıkardığı çeşitli engeller ve bir o kadar da fırsatlar öykülerin tamamına hâkimdir. Eserin içerdiği altı öykünün her birinde figürün yazar kimliği attığı adımlar ve verdiği kararların yaratım sürecinde yeri doldurulamaz bir eleman niteliğindedir. Kitaplara ve yazarlara olan ilgisi de yazar oluşuna yorulabilir ve bu durum yapıt boyunca tüm öykülerde okuyucuya detaylı olarak yansıtılmıştır. Aynı zamanda Yekta'nın babasının da bir yazar oluşunun, figürün hayat görüşüne ve attığı adımlara etkisi göz ardı edilemeyecek derecede büyüktür. Yazarın baba figürü, genel olarak yazar oluşunda da önemli bir faktör niteliğindedir. Yazar, ölümünden önce ve sonra babasının takdirini elde edebilmek için çabalamıştır, bu durumun nedeni çocukluğu boyunca istemeden de olsa babasını gözünde kahramanlaştırmış olmasıdır fakat bu gerçekliği kendine yediremediği zamanlar da olmuştur.

Altı farklı öyküden oluşan yapıtta, her öykü Yekta Kopan'a ait bir sözle başlar ve farklı bir yazara ait söze yer verilir. Bu detay yapıtta Yekta'nın yazar kimliğinin öne çıkmasında oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca, her bir alıntı birbiriyle bağlantılı denilebilecek derecede benzer anlamlar taşımaktadır. Alıntılarının tamamının beraber kullanılmış olmasa da Yekta'nın kaybolmuşluğu ve yabancılaşmasını kitabın genel atmosferi haline getirmeye yetmiştir. Bu kullanım aynı zamanda yazarın başka yazarların dilleriyle kendi duygu ve düşüncelerini aktarabildiğini göstermiş, sanatçıların farklı şekillerde aynı dili konuşabileceklerini kanıtlamıştır. Yekta'nın hem öyküler süresince hem de öykülerin başında kullandığı alıntılar, geçmişin yazarlarıyla toplu bir seslenişe ve düşünceye sahip olabildiğini simgeleyen unsurlardan biridir. Yekta'nın ilk öyküde yaşadığı ev ve mahalle uzamı, hem yeni yıl süslemeleri veya apartman kültürü gibi modern izlekleri içinde barındıran, hem de bakkal ve komşuluk ilişkileri gibi daha geleneksel motiflere yer verilen bir uzamdır. Bu durum, sanatçının halkın çeşitli kesimlerine ait olabilmesi veya en azından hitap edebilme yeteneğini ön plana çıkarmaktadır

Türk toplumunun yazar ve sanatçıya verdiği destek ve değerin yeterli olmayışı durumu, yapıtta yansıtılmaktadır. İlk öykü olan *Sarmaşık*'ta da yazarın kendi içmonologunda ve babasıyla yaşadığı dış monologda da görüldüğü gibi, yazarların ekonomik ve toplumsal açıdan karşılaştığı sorunlar gözler önüne serilmektedir. Bu zorluklar Yekta'nın sadece kendisini değil aynı zamanda ilişkilerini de etkilemektedir. Karısıyla ayrılması hem geliri hem de işi dolayısıyla çevresinden uzaklaşması durumundan kaynaklanmaktadır fakat ikinci öykü olan *Portabello 22*'de yazar kimliğini öne çıkarmaktadır, bunun nedeni uzamdaki değişim ve buna bağlı olarak kendisini çevreleyen bireylerin ona karşı bakış açısındaki farklılıklardır.

SONUÇ

Yekta Kopan'ın “Bir de Baktım Yoksun” adlı yapıtında yer alan öykülerde bireyin kendini arayışı, bulamayışı ve bunun sonucunda hem etrafındakilere hem de kendine yabancılaşması anlatılmaktadır. Öykülerin temel kişisi olarak yaratılan Yekta figürü doğrultusunda bu yabancılaşma aktarılmış, var oluşun yalnızca bir deneyim olarak değerlendirildiği bu yapıtta, 21. yüzyılda tüm insanlığın sorunsalı olarak gündemde kalmayı başaran *yabancılaşma* ve *kimlik arayışı* yansıtılmaktadır. Bu varoluşsal sorgulama evrensel bir problem halini almış olmasına rağmen, bireysellik ve kişisel kutuplaşmalar konusuna dikkat çekilmektedir. Yazar-anlatıcı, bu eserdeki öykü kişisi aracılığıyla, bu dünyayı deneyimlerken adeta kendisine ve onu çevreleyen sosyal yapılanmaya yani her şeye **‘karşı’**dır. Bu bir kişisel duruştur. Karşı olma bir bakıma hayatı **‘karşılama’**dır, ancak bu kişisel duruş toplumdaki her bireyde gözlemlenebildiği için bireyselleşen toplum yapıtta incelenmiştir. Bu kitap yabancılaştıkça kendine yaklaşan bir adamın yaşam öyküsüdür.

KAYNAKÇA

Kopan, Yekta. Bir de Baktım Yoksun. İstanbul: Can Sanat Yayınları, Nisan, 2015.